

Government of Tamilnadu

संस्कृततरङ्गः

SANSKRIT READER

अष्टमी कक्षा

STANDARD VIII

**Untouchability
Inhuman - Crime**

Department of School Education

© Government of Tamilnadu

First Edition - 2011

Reprint - 2012

(Published under Uniform System of School Education Scheme)

CHAIRPERSON

Sri. V.R.Lakshmi Narasimhan,
Sanskrit Pandit,
Sri Ahobila Mutt Oriental High School.
Madurantakam - 6.

REVIEWER

Sri.K.Ramanathan.
Sanskrit Pandit,
Savitri Ammal Oriental Hr.Sec. School,
Chennai-4.

AUTHORS

Sri. K. Anantharaman,
Sanskrit Pandit,
Savitri Ammal Oriental Hr. Sec. School,
Mylapore, Chennai -4.

Sri. A.R.Bhadrinathan,
Sanskrit Pandit,
Sri Dhandapani Oriental Hr.Sec.School,
Kanchipuram - 2.

Smt. N.Premavathy,
Sanskrit Pandit ,
Samskrita Vidyalaya Oriental High School,
Pudukkottai-1.

Laser Typeset , Layout & Illustrations: T. Raghu & M. Vijayasarathy

Drawings & Book Wrapper: Aras

Textbook Printing

Tamilnadu Textbook Corporation,
College Road, Chennai - 600 006

Price: Rs.

This book has been printed on 80 G.S.M.Maplitho Paper

Printed by offset at:

देशीयगीतम्

जन गण मन अधिनायक जय हे
भारत भाग्य विधाता
पञ्जाब सिन्धु गुजरात मराठा
द्राविड उत्कल बङ्गा
विन्ध्य हिमाचल यमुना गङ्गा
उच्छ्वल जलाधि तरङ्गा
तव शुभ नामे जागे
तव शुभ आशिष मागे
गाहे तव जय गाथा
जन गण मङ्गल दायक जय हे
भारत भाग्य विधाता
जय हे जय हे जय हे
जय जय जय जय हे

महाकवि: रवीन्द्रनाथठाकुरः

देशीय गानम्

वन्दे मातरम्
सुजलां सुफलां मलयजशीतलां
सस्य श्यामलां मातरम्
वन्दे मातरम्
शुभ्रज्योत्स्नां पुलकितयामिनीं
फुल्कुसुमित द्रुमदलशोभिनीं
सुहासिनीं सुमधुरभाषिणीं
सुखदां वरदां मातरं
वन्दे मातरम्
वन्दे मातरम् !

बकिम् चन्द्र चट्टर्जि

तमिल् ताय् वाल्तु

नीरारुङ्कडलुडुत्त निलमडन्दैक्लेलिलोलुगुं
सीरारुं वदनमेनत्तिकल्भरत खण्डमिदिल्
तेक्षणमुं अदिर्चिरन्त द्राविडनल् तिरुनाडुं
तक्षसिरुपिरैनुदलुं तरित्तनरुं तिलकमुमे
अतिलकवासनैपोल् अनैतुलगुं इन्बमुर
एत्तिशैयुं पुगल्मणक्क इरुन्दपेरुन्तमिलणङ्गे तमिलणङ्गे
उन्सीरिळमैत्तिरं वियन्तु सेयल्मरन्तु
वाल्तुदुमे वाल्तुदुमे वाल्तुदुमे !

मनोन्मणीय पे. सुन्दरं पिल्लै

प्रतिज्ञा

भारतभूमिः मे माता । भारतीयाः सर्वे मम भ्रातरः भगिन्यश्च । भारतवर्षे मम मनः
स्निह्यति । विविधे समृद्धे च भारतीये सम्प्रदाये अहं गर्वमुद्वहामि । तस्य योग्यो भवितुं सर्वदा
यतेयम् । पितृन् गुरुन् वृद्धांश्चापि सर्वान् सादरं पूजयेयम् । सर्वस्मिन्नपि जने सबहुमानं
व्यवहरेयम् । मदीयाय देशाय देशीयेभ्यश्च मदीयेभ्यः मम भक्तिं प्रतिजाने । तेषां योगक्षेमावेव मे
आनन्दहेतुः, नान्यः ॥

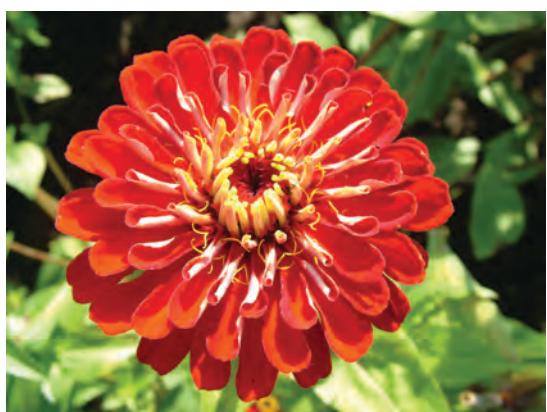
विषयसूची

पाठसंख्या:	विषया:	पृष्ठसंख्या:
1.	संयुक्ताक्षर परिचयः	1
2.	भारतदेशः	4
3.	गुरुवन्दनम्	7
4.	धर्मव्याधः	8
5.	शब्दाः	11
6.	सुग्रीवसख्यम्	14
7.	क्रियापदानि	17
8.	प्रहेलिका	19
9.	वानरस्य चातुर्यम्	21
10.	शब्दाः / क्रियापदानि	24
11.	शठं प्रति शाठ्यम्	28
12.	नीतिमाला - १	31
13.	सदाचारः	32
14.	लोकोक्त्यः	35
15.	नीतिमाला - २	37
16.	क्रियापदानि	38
17.	निपुणः अमात्यः	39
18.	श्रीरामगुणवर्णनम्	42
19.	शब्दाः	43
20.	परिवारः	46
21.	भगीरथवरप्रदानम्	49

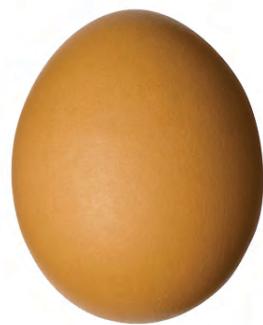
प्रथमःपाठः १

संयुक्ताक्षर परिचयः

व्यञ्जनाक्षरम् पूर्णाक्षरम्	संयुक्ताक्षरम्	पदम्
1. क् + र	= क्र	= चक्रम्
2. ख् + या	= ख्या	= ख्यातिः
3. ग् + मी	= ग्मी	= वाग्मी
4. घ् + न	= घ्न	= विघ्नः
5. ङ् + क	= ङ्क	= अङ्कः
6. च् + य	= च्य	= च्यवनः
7. ज् + व	= ज्व	= ज्वलनः
8. अ् + ज	= अ्ज	= अञ्जनम्
9. ण् + ड	= ण्ड	= अण्डम्
10. त् + म	= त्म	= आत्मा

11.	ध्	+	व	=	ध्व	= ध्वजः
12.	न्	+	त	=	न्त	= दन्तः
13.	ब्	+	ज	=	ञ्ज	= अञ्जम्
14.	भ्	+	या	=	भ्या	= अभ्यासः
15.	म्	+	य	=	म्य	= रम्यः
16.	ल्	+	म	=	ल्म	= कल्मषम्
17.	व्	+	या	=	व्या	= व्याधिः
18.	श्	+	मि	=	श्मि	= रश्मिः

19.	ष्	+	फ	=	ष्फ	= निष्फलम्
20.	स्	+	क	=	स्क	= तस्करः
21.	र्	+	क	=	र्क	= अर्कः
22.	श्	+	र	=	श्र	= श्रवणम्
23.	श्	+	न	=	श्न	= प्रश्नः
24.	ष्	+	प	=	ष्प	= पुष्पम्
25.	ह्	+	वा	=	ह्वा	= आह्वानम्

I. Write the vowels and mark short and long:

II. Write the consonants:

III. Combine:

१. क् + ए =

२. च् + ए =

३. त् + आ =

४. प् + झ =

५. म् + औ =

IV. Split:

१. कौ

२. गौ

३. जा

४. तृ

५. प्ल

६. घ

७. ज्व

८. ण्ड

९. म्य

१०. व्य

V. Write the missing letters:

१. क का कि की _____ कं कः ।

२. त ता ति ती _____ तं तः ।

३. प पा पि पी _____ पं पः ।

४. म मा मि मी _____ मं मः ।

५. व वा वि वी _____ वं वः ।

द्वितीयः पाठः - 2

भारतदेशः

पुरा भरतनाम्ना चक्रवर्तिना परिपालितस्य अस्माकं देशस्य “भारतदेशः” इति नाम ।

अस्मिन् देशे पूर्वस्यां दिशि “वङ्गसमुद्रः” दक्षिणस्यां “भारतमहासागरः”, पश्चिमायां “अरबसमुद्रः” उत्तरस्यां हिमालयश्च” विद्यन्ते ।

अस्माकं भूमिः “वेदभूमिः” इति विख्यातः । वेदद्रष्टारः महानुभावाः क्रषयः इतिहासपुराणादीन्यपि रचितवन्तः, कवयः कालिदासादयः काव्यरत्नानि अलिखन् । विश्वामित्रपरगाशरप्रभृतयः भूमिमिमां पवित्रम् अकुर्वन् । भारते गङ्गा, यमुना, सिन्धुः नर्मदा, गोदावरी, कावेरी इत्यादयः पुण्यनद्यः प्रवहन्ति ।

अशोकादयो राजानः देशमिमं धर्मेण पालयन्ति स्म | अस्मिन् देशे कृषिः प्रधाना वृत्तिः |

गान्धीप्रमुखाः महात्मानः महताप्रयत्नेन भारतदेशं स्वतन्त्रमकुर्वन् ।

अस्मिन् अनेकाः भाषाः विविधाः धर्माश्च सन्ति | भाषाभेदेन आचारभेदश्च वर्तते | तथाऽपि
सर्वेवयं “भारतीयाः” इति सात्त्विकधिया सौहार्देन वसामः ॥

I. Meaning:

१. कृषिः	२. भूमिः	३. भाषा	४. देशः	५. समुद्रः
६. पुरा	७. नाम	८. द्रष्टारः	९. कवयः	१०. कृषिः
११. आचारः	१२. सौहार्देन			

II. Opposite:

१. पुरा	२. पवित्रम्	३. धर्मेण	४. प्रधाना	५. विविधा

III. Split:

१. हिमालयश्च	२. पुराणादीन्यपि	३. भूमिमिमां
४. आचारभेदश्च	५. तथाऽपि	

IV. Write the gender, case and number:

१. ऋषयः २. यमुना ३. धर्मेण ४. भूमिः ५. नाम

V. Write other numbers:

१. अलिखन् २. भवति ३. प्रवहन्ति ४. अकुर्वन् ५. वसामः

VI. Answer the following:

१. अस्माकं देशः भारतदेशः इति नाम कथम् अलभत ?
२. अस्माकं देशस्य उत्तरस्यां दिशि कः वर्तते ?
३. अस्माकं भूमिः कथं विख्यातः ?
४. कालिदासादयः कानि अलिखन् ?
५. के राजानः देशमिमं धर्मेण अपालयन् ?
६. गान्धीप्रमुखाः महात्मानः केन भारतदेशं स्वतन्त्रम् अकुर्वन् ?
७. वयं कथं वसामः ?

तृतीयः पाठः - 3

गुरुवन्दनम्

१. सरस्वति नमस्तुभ्यं वरदे कामरूपिणी ।
विद्यारम्भं करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ॥
२. मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लङ्घयते गिरिम् ।
यत्कृपा तमहं वन्दे जगदाधारमीश्वरम् ॥
३. गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुसाक्षात् परब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥
४. येनाक्षरसमान्नायमधिगम्य महेश्वरावत् ।
कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः ॥
५. गुकारो अन्धकारस्तु रुकारस्तन्निरोधकः ।
अन्धकारनिरोधत्वाद् गुरुरित्यभिधीयते ॥
६. आचिनोति हि शास्त्रार्थानाचारे स्थापयत्यपि ।
स्वयमाचरते यस्मात्स्मादाचार्य उच्यते ॥
७. येन धौताः गिरः पुंसां विमलैः शब्दवारिभिः ।
तमश्चाज्ञानजं भिन्नं तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

श्लोकानां कण्ठस्थीकरणं कुरुत

चतुर्थः पाठः 4

धर्मव्याधः

ब्रह्मारण्यवने कौशिकः नाम मुनिः आसीत् । सः बहुकालं तपः अकरोत् । एकदा एकः
बकः तस्योपरि विष्टाम् अकरोत् । सः मुनिः कोपेन तम् अपश्यत् । यदा सः अपश्यत् तदा सः बकः
पश्चत्वं गतः । सः मुनिः स्वतपसः परासिद्धिः लब्धा इति अचिन्तयत् ।

परेद्युः सः ग्रामे कस्यचित् गृहं गत्वा भिक्षाम् अयाचत् । तं दृष्ट्वा गृहस्य गृहिणी अवदत् -
 “भो मुने ! कश्चित् कालं प्रतीक्षस्व । अहं भर्तृसेवां करोमि” इति । एतत् श्रुत्वा स मुनिः कोपाविष्टः तां
 गृहिणीम् अपश्यत् । तं दृष्ट्वा सा अवदत् - “अहं न बकः” इति । तदाकर्ण्य मुनिः विस्मितो भूत्वा
 “कथं बकस्य वृत्तान्तः त्वया ज्ञातः “इति अपृच्छत् । गृहिणी अवदत् - भो मुने ! मम कार्यं वर्तते ।
 अतः अस्य ग्रामस्य अन्ते एकः व्याधः अस्ति । गच्छ तं प्रति” इति ॥

मुनिः व्याधसमीपम् अगच्छत् । तदा सः व्याधः स्व आपणे मांसविक्रयणं कुर्वन्नासीत् ।
 मुनिं दृष्ट्वा सः अपृच्छत् - “हे मुने ! किं त्वां सा पतिव्रता प्रेषितवती” इति । एतत् श्रुत्वाऽपि मुनिः
 विस्मितः । ततः व्याधम् अपृच्छत् च - “भो व्याध ! मांसविक्रयणस्य तव ईदृशः प्रभावः कथं लब्धः
 इति ।

व्याधः अवदत् - “मुनिवर ! अहं मातापित्रोः भक्तः अस्मि । तेषां सेवैव मम
 परमजीवनम् । अपि च भर्तृशुश्रूषैव गृहिण्याः ब्रतम् । तस्याः प्रभावेणैव अस्माभिः एतादृशं ज्ञानं प्राप्तम्
 अभवत् । मांसविक्रयणं मम वृत्तिः । यः स्वर्धर्मम् आचरति स एव श्रेष्ठः भवति” इति । एतच्छ्रुत्वा मुनिः
 धर्मव्याधं नमस्कृत्य स्वपित्रोः शुश्रूषणाय गृहम् अगच्छत् ।

I. Meaning:

- १. पञ्चत्वम् २. प्रतीक्षा ३. गृहिणी
- ४. विस्मितः ५. व्याधः ६. मांसम्

II. Oppos:

१. विक्रियणम् २. कोपः ३. जीवनम्

III. True / False

१. स्व धर्मः एव श्रेष्ठः धर्मः | ()
२. व्याधः फलानि विक्रीणाति स्म | ()
३. गृहिणी पतिसेवाम् अकरोत् | ()
४. मुनिः भिक्षाटनं न करोति | ()
५. बकः पश्चत्वं गतः | ()

VI. Answer the following:

१. कः मुने: उपरि विष्टाम् अकरोत् ?
२. मुनिः भिक्षां कर्तुं कुत्र अगच्छत् ?
३. गृहिणी किम् अवदत् ?
४. व्याधः किं विक्रीणाति स्म ?
५. मुनिः व्याधं किम् अपृच्छत् ?

कथां स्वभाषया लिखत -

पञ्चमः पाठः - ५

शब्दः

दकारान्तः पुलिङ्गः यद् शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	यः	यौ	ये
द्वितीया	यं	यौ	यान्
तृतीया	येन	याभ्यां	यैः
चतुर्थी	यस्मै	याभ्यां	येभ्यः
पञ्चमी	यस्मात्	याभ्यां	येभ्यः
षष्ठी	यस्य	ययोः	येषाम्
सप्तमी	यस्मिन्	ययोः	येषु

दकारान्तः स्त्रीलिङ्गः यद् शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	या	ये	याः
द्वितीया	यं	ये	याः
तृतीया	यया	याभ्यां	याभिः
चतुर्थी	यस्यै	याभ्यां	याभ्यः
पञ्चमी	यस्याः	याभ्यां	याभ्यः

षष्ठी	यस्याः	ययोः	यासाम्
सप्तमी	यस्यां	ययोः	यासु

दकारान्तः नपुंसकलिङ्गः यद् शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	यत्	ये	यानि
द्वितीया	यत्	ये	यानि
शेषं पुंवरत्			

दकारान्तः पुलिङ्गः एतद् शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	एषः	एतौ	एते
द्वितीया	एतं-एनं	एतौ - एनौ	एतान् - एनान्
तृतीया	एतेन - एनेन	एताभ्यां	एतैः
चतुर्थी	एतस्मै	एताभ्यां	एतेभ्यः
पञ्चमी	एतस्मात्	एताभ्यां	एतेभ्यः
षष्ठी	एतस्य	एतयोः	एतेषाम्
सप्तमी	एतस्मिन्	एतयोः	एतेषु

दकारान्तः स्त्रीलिङ्गः एतद् शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	एषा	एते	एताः
द्वितीया	एताम् – एनाम्	एते – एने	एताः – एनाः
तृतीया	एतया	एताभ्यां	एताभिः
चतुर्थी	एतस्यै	एताभ्यां	एताभ्यः
पञ्चमी	एतस्याः	एताभ्यां	एताभ्यः
षष्ठी	एतस्याः	एतयोः	एतासाम्
सप्तमी	एतस्यां	एतयोः	एतासु

दकारान्तः नपुंसकलिङ्गः एतद् शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	एतत्	एते	एतानि
द्वितीया	एतत्	एते	एतानि
शेषं पुंवत्			

षष्ठः पाठः - 6

सुग्रीवसख्यम्

हनुमद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण समागतः।
सुग्रीवाय च तत्सर्वं शंसद्रामो महाबलः ॥ 1

आदितस्तद्यथावृत्तं सीतायाश्च विशेषतः ।
सुग्रीवश्चापि तत्सर्वं श्रुत्वा रामस्य वानरः ॥ 2

चकार सख्यं रामेण प्रीतश्चैवाग्निसाक्षिकम् ।
ततो वानरराजेन वैरानुकथनं प्रति ॥ 3

रामायावेदितं सर्वं प्रणयाद् दुःखितेन च ।
प्रतिज्ञानं च रामेण तदा वालिवधं प्रति ॥ 4

वालिनश्च बलं तत्र कथयामास वानरः ।
सुग्रीवः शङ्खिताश्चासीत् नित्यं वीर्येण राघवे ॥ 5

राघवप्रत्ययार्थं तु दुन्दुभेः कायमुत्तमम् ।
दर्शयामास सुग्रीवो महापर्वतसन्निभम् ॥ 6

उत्स्मयित्वा महाबाहुः प्रेक्ष्य चास्थि महाबलः ।

पादाङ्गुष्ठेन चिक्षेप संपूर्ण दशयोजनम् ॥ 7

बिभेद च पुनस्सालान् ससैकेन महेषुणा ।

गिरिं रसातलं चैव जनयन् प्रत्ययं तदा ॥ 8

ततः प्रीतमनास्तेन विश्वस्तस्म महाकपिः ।

किञ्चिन्धां रामसहितो जगाम च गुहां तदा ॥ 9

I. Fill up:

१. वानरराजः _____ आसीत् ।
२. रामः _____ प्रति प्रतिज्ञां चकार ।
३. सुग्रीवस्य भ्राता _____ ।
४. रामः दुन्दुभेः कायं दशयोजनं _____ अक्षिपत् ।
५. सुग्रीवः _____ सख्यम् अकरोत् ।
६. सुग्रीवः रामसहितः _____ जगाम ।

II. Match:

१. महाकपिः - रामः

2. महाबलः - सुग्रीवः

3. किञ्चिन्धाधिपतिः - अस्थि

4. दुन्दुभिः - आलः

५. गिरिः - हनुमान्

III. Answer the following:

१. सुग्रीवः अग्निसाक्षिकं सख्यं केन चकार ?

२. रामः कं प्रति प्रतिज्ञाम् अकरोत् ?

३. वानरः सुग्रीवः रामाय कं कथयामास ?

४. रामः पादाङ्गुष्ठेन कति योजनं दुन्दुभेः कायं प्राक्षिपत् ?

५. महाकपिः रामसहितः कुत्र जगाम ?

IV. Make the sentence:

१. पार्श्वतः २. उभयतः ३. सर्वतः

४. पृष्ठतः ५. परितः ६. पुरतः

रामायणे “सुग्रीवसख्यम्” अधिकृत्य स्वभाषया लिखत

सप्तमःपाठः ७

क्रियापदानि - (आत्मनेपदी)

लट् - वर्तमानकालः

(सेव्)

एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

प्रथमपुरुषः सेवते सेवेते सेवन्ते

मध्यमपुरुषः सेवसे सेवेथे सेवध्वे

उत्तमपुरुषः सेवे सेवावहे सेवामहे

(जन्)

एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

प्रथमपुरुषः जायते जायेते जायन्ते

मध्यमपुरुषः जायसे जायेथे जायध्वे

उत्तमपुरुषः जाये जायावहे जायामहे

(वृ)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वर्तते	वर्तेते	वर्तन्ते
मध्यमपुरुषः	वर्तसे	वर्तेथे	वर्तध्वे
उत्तमपुरुषः	वर्ते	वर्तावहे	वर्तामहे

(यत्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	यतते	यतेते	यतन्ते
मध्यमपुरुषः	यतसे	यतेथे	यतध्वे
उत्तमपुरुषः	यते	यतावहे	यतामहे

(लभ्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	लभते	लभेते	लभन्ते
मध्यमपुरुषः	लभसे	लभेथे	लभध्वे
उत्तमपुरुषः	लभे	लभावहे	लभामहे

अष्टमः पाठः ८

प्रहेलिका

१. विना जलं न जीवामि नाहं मत्स्यः न दुर्दुरः ।

मयि वर्णः त्रयः सन्ति, यः प्रथमः स अन्तिमः ॥ (जलजम्)

२. पादैः पिबामि यत्किञ्चित्, तिष्ठामि गगने सदा ।

दिनं करोमि रात्रिं च, शीतस्याहं निवारकः ॥ (सूर्यः)

३. अपदां दूरगामी च साक्षकरो न च पण्डितः ।

अमुखः स्फुटवक्ता च यो जानाति स पण्डितः ॥ (लेखनपत्रम्ः)

४. वृक्षस्याग्रे फलं दृष्टं, फलाग्रे वृक्ष एव च ।

अकारादि सकारान्तं यो जानाति स पण्डितः ॥ (अननसः)

५. कृष्णमुखी न मार्जारी द्विजिह्वा न च सर्पिणी ।

पञ्चभर्ती न पाश्चाली यो जानाति स पण्डितः ॥ (लेखनी)

I. Meaning:

१. कमलम्
२. दिनकरः
३. आकाशः
४. द्रौपदी
५. विद्वान्
६. निशा

II. Split:

१. वृक्षस्याग्रे
२. नाहम्
३. फलाग्रे

III. Answer the following:

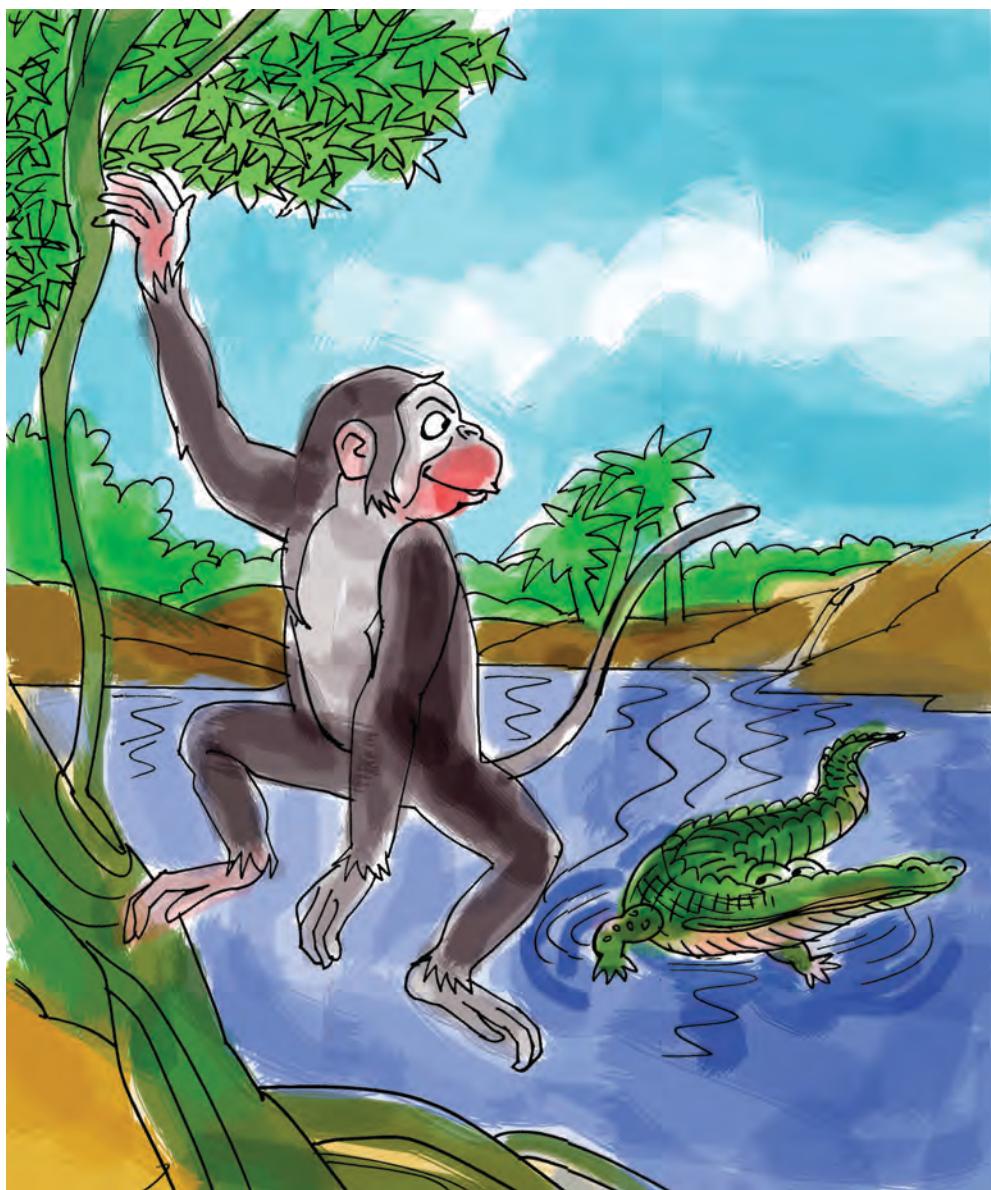
१. जलजम् प्रहेलिकाश्लोकं लिख ।
२. शीतनिवारकः कः ?
३. लेखनपत्रं कथं भवति ?
४. का कृष्णमुखी द्विजिह्वा च ?
५. अकारादि सकारान्तपदं लिख ।

सर्वे श्लोकाः समाधेयाः

नवमः पाठः९

वानरस्य चातुर्यम्

नर्मदातीरे चित्रसेनो नाम वानरः निवसति स्म । तत्र एकः जम्बूवृक्षः आसीत् । तस्यां नद्यां
एकः मकरः अपि आसीत् । गच्छता कालेन उभावपि मित्रे अभवताम् । प्रतिदिनं वानरः तस्मै
जम्बूफलानि अयच्छत् । मकरः तानि मधुराणि फलानि अभक्षयत् ।

एकस्मिन् दिने मकरः तानि फलानि गृहीत्वा स्वभार्यै अयच्छत्। तानि आस्वाद्य तस्य पत्नी अवदत् “जम्बूफलानि मधुराणि सन्ति । एतानि त्वं कुतः आनयसि? इति । मकरः मम सखा वानरः एतानि अयच्छत्” इति अवदत् । मकरस्य पत्नी अब्रवीत् – “यदि वानरः प्रतिदिनं मधुराणि फलानि खादति तर्हि तस्य हृदयमपि मधुरं भवेत् । त्वं तत्र गत्वा वानरस्य हृदयं आनीय महां अर्पय” इति प्रार्थयति स्म । मकरः चिन्ताकुलः तत्र गत्वा तं वानरं अकथयत्, “हे सखे मम भार्या भोजनाय त्वां आह्वयति” । अतः अधुना मम पृष्ठमारुह्य आगच्छ’ इति । वानरोऽपि तद्वाक्यं विश्वस्य तेन सह अगच्छत् ।

नद्यां मार्गेमकरः अवदत् – “मम पत्नी तव हृदयं स्वादितुमिच्छति, तदर्थं त्वां नयामि” इति । एतदाकर्ण्य वानरः अचिन्तयत् – “अद्य मम मरणं भविष्यति केनाप्युपायेन प्राणरक्षा कर्तव्या” इति । सद्यः सोऽवदत् – “मित्र, त्वं पूर्वमेव किं नाकथयः? मम हृदयं तस्मिन्नेव वृक्षे संस्थाप्य आगतवान्” इति ।

मकरः वानरं नद्याः तटं प्रत्यानयत् । वानरस्तु तस्य पृष्ठात् अवरुह्य वृक्षमारोहत् । मकरः अकथयत् – “मित्र यच्छ मे तव हृदयम् । अहं तत् मम भार्यै दास्यामि” इति ॥ वानरः प्रत्यवदत् – “कस्यापि जीवस्य द्वे हृदये न भवतः । त्वं दुष्टोऽसि, इतः न त्वया सह मित्रतां करिष्यामि” इति । एवं बुद्धिबलेन वानरः स्वप्राणरक्षामकरोत् ।

I. Meaning:

१. वानरः २. मधुरम् ३. मकरः ४. पत्नी ५. तटम्
६. जम्बूवृक्षः ७. हृदयम् ८. वानरः ९. नदी १०. मकरः

II. Opposite:

१. मधुराणि २. सखा ३. अधुना ४. विश्वस्य ५. पृष्ठात्

III. Split:

१. उभावपि २. हृदयमपि ३. चिन्ताकुलः ४. पृष्ठमारुह्य ५. वानरोऽपि

IV. Fill up:

१. वानरः _____ तटे अवस्त् । २. नद्याः तटे _____ वृक्षः आसीत् ।
५. वानरः _____ पृष्ठे आरोहत् । ४. मकरः जम्बूफलानि _____ अयच्छत् ।
३. प्रतिदिनं वानरः _____ जम्बूफलानि अयच्छत् ।

V. Answer the following:

१. वानरः कुत्र अवस्त् ? २. नद्याः तटे कः वृक्षः आसीत् ?
३. प्रतिदिनं वानरः मकराय किं अयच्छत् ? ४. वानरः कस्य पृष्ठे आरोहत् ?

दशमः पाठः - 10

सर्वनामशब्दाः

अकारान्तः पुंलिङ्गः “सर्व” शब्दः

प्र.	सर्वः	सर्वौ	सर्वे
सं.प्र	हे सर्व	हे सर्वौ	हे सर्वे
द्वि.	सर्वम्	सर्वौ	सर्वन्
तृ.	सर्वेण	सर्वाभ्यां	सर्वैः
च.	सर्वस्मै	सर्वाभ्यां	सर्वेभ्यः
प.	सर्वस्मात्	सर्वाभ्यां	सर्वेभ्यः
ष.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
स.	सर्वस्मिन्	सर्वयोः	सर्वेषु

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः “सर्वा” शब्दः

प्र.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
सं.प्र	हे सर्वे	हे सर्वे	हे सर्वाः
द्वि.	सर्वाम्	सर्वे	सर्वाः
तृ.	सर्वाया	सर्वाभ्यां	सर्वाभिः

च.	सर्वस्यै	सर्वाभ्यां	सर्वाभ्यः
प.	सर्वस्याः	सर्वाभ्यां	सर्वाभ्यः
ष.	सर्वस्याः	सर्वयोः	सर्वासाम्
स.	सर्वस्याम्	सर्वयोः	सर्वासु

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः “सर्व” शब्दः

प्र.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
सं.प्र.	हे सर्व	हे सर्वे	हे सर्वाणि
द्वि.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि

शेषं पुंवत् ॥

क्रियापदानि

(लङ् भूतकालः)

(सेव्)

एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

प्रथमपुरुषः	असेवत	असेवेताम्	असेवन्त
मध्यमपुरुषः	असेवथा:	असेवेथाम्	असेवध्वम्
उत्तमपुरुषः	असेवे	असेवावहि	असेवामहि

(जन्)

प्रथमपुरुषः	अजायत	अजायेताम्	अजायन्त
मध्यमपुरुषः	अजायथा:	अजायेथाम्	अजायध्वम्
उत्तमपुरुषः	अजाये	अजायावहि	अजायामहि

(वर्त)

प्रथमपुरुषः	अवर्तत	अवर्तेताम्	अवर्तन्त
मध्यमपुरुषः	अवर्तथा:	अवर्तेथाम्	अवर्तध्वम्
उत्तमपुरुषः	अवर्ते	अवर्तावहि	अवर्तामहि

(यत्)

एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

प्रथमपुरुषः अयतत अयतेताम् अयतन्त

मध्यमपुरुषः अयतथाः अयतेथाम् अयतध्वम्

उत्तमपुरुषः अयते अयतावहि अयतामहि

(लभ्)

प्रथमपुरुषः अलभत अलभेताम् अलभन्त

मध्यमपुरुषः अलभथाः अलभेथाम् अलभध्वम्

उत्तमपुरुषः अलभे अलभावहि अलभामहि

एकादशः पाठः ११

शठं प्रति शाठ्यम्

आसीत् कस्मिंश्चित् वने एकः विशालः सरोवरः । तत्तीरे विविधाः वृक्षाः आसन् ।

एकस्मिन् वटवृक्षे एकः वृद्धः बकोऽपि अवसत् । वृद्धत्वात् सः जले चश्चलमत्स्यानां भक्षणे अशक्तः
अभवत् । तदर्थम् एकम् उपायमपि सः अचिन्तयत् । तटाकतीरे उपविश्य विलपितुम् आरभत । तत्
दृष्ट्वा जलचरः एकः कुलीरकः बकस्य रोदनकारणम् अपृच्छत् ।

बकः कुलीरकम् अवदत् - “दैवज्ञाः षड्वर्षपर्यन्तं वृष्टिः अत्र न भविष्यति इति कथयन्ति । तदा हृदः शुष्कः भविष्यति । तेन सर्वेषां जलचराणां नाशः भविष्यति । तद्विचिन्त्य अहं दुःखितो भवामि” इति । तच्छुत्वा कर्कटः तां वार्ताम् अन्यान् जलचरान् निवेदितवान् । ते सर्वे अतीव भीताः बकस्य समीपं गत्वा स्वप्राणरक्षणार्थं उपायम् अपृच्छन् ।

बकस्तु “इतः किञ्चित् दूरे अन्यत् एकं सरः अस्ति । तत् कदापि शुष्कं न भविष्यति । यदि यूयं मया सह आगच्छथ, तर्हि अहं सर्वान् तत्र नयामि” इति उक्तवान् । तदा सर्वेजलचराः सोत्साहं बकेन सह प्रस्थिताः ।

बकस्तु किञ्चिद्दूरे वर्तमानायां शिलायां तान् स्थापयित्वा खादितवान् । एवं कर्कटोऽपि विश्वासेन बकपृष्ठमारुह्यं प्रस्थितः । बकस्तु वध्यशिलां प्रति गतवान् । कर्कटः दूरादेव शिलायां पतितानि अस्थीनि दृष्ट्वा बकस्य दुरालोचनां ज्ञातवान् । इटिति सः स्वदन्तद्वयेन बकस्य कण्ठं दृढम् अदशत् । तेन सः वशकः बकः मृतः । तदा अन्ये जलजीवाः अवदन् - “शठे शाठ्यं समाचरेत्” इति ॥

I. Meaning:

१. विशालः	२. विविधाः	३. अशक्तः	४. दैवज्ञाः	५. शुष्कः
६. प्राणरक्षणार्थ	७. वध्यशिला	८. शाठ्यम्	९. दुरालोचना	१०. सरोवरः
११. वृक्षः	१२. बकः	१३. कण्ठः	१४. कर्कटः	

II. Opposite:

१. विशालः २. एकः ३. वृद्धः ४. दृष्टा ५. शुष्कः

III. Split:

१. बकोऽपि २. तद्विचिन्त्य ३. तच्छ्रुत्वा ४. दूरादेव ५. उपायमपि

IV. Fill up

१. तदर्थम् एकमुपायमपि सः _____ ।
२. तत्तीरे विविधाः _____ आसन् ।
३. तच्छ्रुत्वा _____ तां वार्ता अन्यान् जलचरान् निवेदितवान् ।
४. तदा जलचराः _____ बकेन सह प्रस्थिताः ।
५. तेन सः _____ बकः मृतः ।

V. Answer the following:

१. विशालः सरोवरः कुत्र आसीत् ? २. वृद्धः बकः कुत्र अवस्त् ?
३. आहारार्थं सः किम् अकरोत् ? ४. बकस्य रोदनकारणं किम् ?
५. दैवज्ञाः किम् अकथयन् ? ६. कर्कटः बकस्य वार्ता केभ्यः निवेदितवान् ?
- ७२ अनया कथया का नीतिः गृह्यते ?

“शठं प्रति शाठ्यम् ” इति कथां स्वभाषया लिखत -

द्वादशः पाठः 12

नीतिमाला - १

1. एक एव सुहद्गर्मो

निधनेऽप्यनुयाति यः ।

शरीरेण समं नाशं

सर्वमन्यतु गच्छति ॥

2. काव्यशास्त्रविनोदेन

कालो गच्छति धीमताम् ।

व्यसनेन च मूर्खणाम्

निद्रया कलहेन वा ॥

3. सुखस्य दुःखस्य न कोऽपि दाता

परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ।

अहं करोमीति वृथाऽभिमानः

स्वकर्मसूत्रग्रथितो हि लोकः

4. यथा चतुर्भिः कनकं परीक्ष्यते

निघर्षणच्छेदनं तापताङ्गैः ।

तथा चतुर्भिः पुरुषः परीक्ष्यते

त्यागेन शीलेन गुणेन कर्मणा ॥

5. विकृतिं नैव गच्छन्ति

सङ्गदोषेण साधवः ।

आवेष्टिं महासप्तैः

चन्दनं न विषायते ॥

त्रयोदशः पाठः - 13

सदाचारः

सताम् आचारः सदाचारः इति कथ्यते । सामान्यतः आचारः इत्यस्य शीलमित्यपि अर्थो
भवितुमर्हति । आचारः त्रिकरणैः अनुष्ठीयते । तत्र सच्चिन्तनं, सत्कार्यः सद्वागिति एतैः आचारः
परिपाल्यते । सदाचारः मानवस्य समुन्नतिं करोति । तेन तस्य कीर्तिः सर्वासु दिक्षु प्रसरति ।
पठनानुसारेण कार्यकरणं सदाचारः । आचारपालनं नरस्य प्रथमो धर्मः । अत एवोक्तम् - “आचारः
परमो धर्मः” इति । स एव आचारः सर्वेषु धर्मेषु श्रेष्ठतमः इत्युच्यते ॥

पूर्वजैः यत् आचरितं तदेव इतरैः अनुष्ठीयते इति प्रसिद्धं भवति । तथा च “यद्यदाचरति
श्रेष्ठः तत्तदेव इतरो जनः” इति गीयते । सदाचारपालनेन शरीरं, मनः, वचः इत्येतानि निर्मलानि भवन्ति
। आचार एव मनुष्यचरित्रं निर्माति । महर्षयः आचारपालनैव पूज्याः अभवन् । परस्परहितकरणं
सदाचारस्य उत्तमं लक्ष्यं भवति । अतः सदाचारः सर्वैः पालनीयः ।

ङ्गं ‘आचारालूभते ह्यायुः आचारालूभते श्रियम् ।

आचारात् कीर्तिमाप्नोति पुरुषः प्रेत्य चेह च” ।

I. Meaning:

१. आचारः	२. अनुष्ठीयते	३. सामान्यतः	४. सञ्चिन्तनम्
५. कीर्तिः	६. पूर्वजः	७. निर्माति	८. पूज्याः

II. Opposite:

१. आचारः २. कीर्तिः ३. पूज्याः

III. Split:

१. इत्येतस्य २. सद्वागिति ३. पठनानुसारेण
४. अत एवोक्तम् ५. यद्यदाचरति

IV. Write the gender, case and number:

१. हरये २. गुरोः ३. रमाम्
४. वध्वाम् ५. तस्य ६. कस्मात्

V. Make the sentence:

१. अत्र २. तत्र ३. सर्वत्र ४. कुत्र ५. च

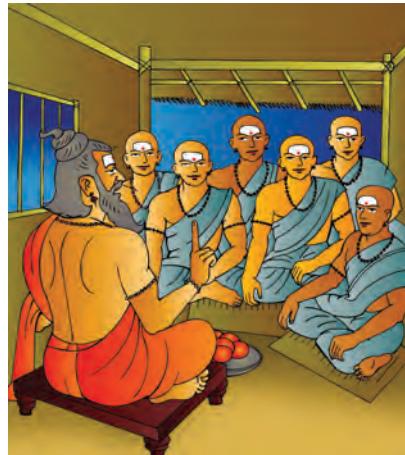
VI. Answer the following:

१. सदाचारो नाम कः ? २. आचारः इत्यस्य नामान्तरं किं ?
३. सदाचारः मानवस्य किं करोति ? ४. कः सर्वेषु धर्मेषु श्रेष्ठतमः ?
५. सदाचारपालनेन कानि निर्मलानि भवन्ति ? ६. सदाचारस्य उत्तमं लक्ष्यं किम् ?

चतुर्दशःपाठः 14

लोकोक्तयः

- (1) नीचाश्रयो हि महताम् अपमानहेतुः ।
- (2) अपकारिषु यः साधुः सः साधुः सद्विरुच्यते ।
- (3) तृषार्तोदुःखमाप्नोति परत्रेह च मानवः ।
- (4) क्रषीणां पुनराद्यानां वाचमर्थोऽनुधावति ।
- (5) सम्पत्तौ च विपत्तौ च महताम् एकरूपता ।
- (6) खलः करोति दुर्वृत्तं नूनं फलति साधुषु ।
- (7) आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
- (8) लोकोक्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्हति ।
- (9) छिद्रेष्वनर्था बहुली भवन्ति ।
- (10) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः ।

I. Meaning:

१. हेतुः २. नीचाश्रयः ३. एकरूपता ४. छिद्रम् ५. क्रमशः

II. Opposite:

१. इह २. सम्पत्तिः ३. साधुः ४. अपकारः ५. आद्यः

III. Split:

१. सद्भिरुच्यते २. अर्थोऽनुधावति ३. छिद्रेष्वनर्थाः
४. पुनराद्यानाम् ५. परत्रह

IV. Answer the following:

१. कः साधुः ?
२. कः मानवः कुत्र दुःखमाप्नोति ?
३. कदा महताम् एकरूपता ?
४. मनुष्याणां कः रिपुः ?
५. महतां अपमानहेतुः कः ?

लोकोक्तीनां भावं विवृणुत -

पञ्चदशः पाठः 15

नीतिमाला – २

1. सर्वलक्षणहीनोऽपि

यःसदाचारवान् नरः ।

श्रद्धानोऽनसूयश्च

शतं वर्षाणि जीवति ॥

2. अभिवादनशीलस्य

नित्यं वृद्धोपसेविनः ।

चत्वारि तस्य वर्धन्ते

आयुर्विद्या यशो बलम् ॥

3. दृष्टिपूतं न्यसेत्पादं

वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।

सत्यपूतां वदेवाचं

मनः पूतं समाचरेत् ॥

4. अज्ञः सुखमाराध्यः

सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।

ज्ञानलवदुर्विदग्धं

ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति ॥

5. दानं भोगो नाशस्तिस्थः

गतयो भवन्ति वित्तस्य ।

यो न ददाति न भुड़क्ते

तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥

षोडशः पाठः 16

क्रियापदानि (आत्मनेपदी)

लृट् भविष्यत्कालः

(सेव्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	सेविष्यते	सेविष्येते	सेविष्यन्ते
मध्यमपुरुषः	सेविष्यसे	सेविष्येथे	सेविष्यध्वे
उत्तमपुरुषः	सेविष्ये	सेविष्यावहे	सेविष्यामहे

(जन्)

प्रथमपुरुषः	जनिष्यते	जनिष्येते	जनिष्यन्ते
मध्यमपुरुषः	जनिष्यसे	जनिष्येथे	जनिष्यध्वे
उत्तमपुरुषः	जनिष्ये	जनिष्यावहे	जनिष्यामहे

(वृ)

प्रथमपुरुषः	वर्तिष्यते	वर्तिष्येते	वर्तिष्यन्ते
मध्यमपुरुषः	वर्तिष्यसे	वर्तिष्येथे	वर्तिष्यध्वे
उत्तमपुरुषः	वर्तिष्ये	वर्तिष्यावहे	वर्तिष्यामहे

(यत्)

प्रथमपुरुषः	यतिष्यते	यतिष्येते	यतिष्यन्ते
मध्यमपुरुषः	यतिष्यसे	यतिष्येथे	यतिष्यध्वे
उत्तमपुरुषः	यतिष्ये	यतिष्यावहे	यतिष्यामहे

(लभ्)

प्रथमपुरुषः	लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते
मध्यमपुरुषः	लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे
उत्तमपुरुषः	लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे

सप्तदशः पाठः १७

निपुणः अमात्यः

सोमदत्तो नाम भूपतिः मगधदेशम् अपालयत् । तस्य भुक्षण्डो नाम अमात्यः प्रियतमः
आसीत् । तौ परस्परं स्नेहभावेन वार्तालापम् अकुरुताम् । एकदा भुक्षण्डस्य वाचि स्खालित्यं समभवत्
। तेन क्रुद्धः राजा अमात्यं शूलमारोपयितुं आज्ञामकरोत् । तेन भृशं दुःखितः भुक्षण्डः पीडाम्
अन्वभवत् । राजा शूलारोपणाय दिनं च निर्दिष्टवान् ।

शूलारोपणदिने राजभटा: अमात्यं भुक्तुण्डं शूलारोपण पीठं समानयन्। तत्र राजा प्रजाश्च संमिलिताः आसन्। तदा अमात्यः उच्चैः रोदितुमारभत। राजा रोदनकारणम् अपृच्छत्। तदा भुक्तुण्डः “मर्दर्थं न रोदनं करोमि किन्तु भवदर्थमेव विलपामि” इति उत्तरमयच्छत्। तदा राजा “मम आपदं वद” इत्यकथयत्।

अमात्यः “यमः जीवानां प्राणहरणे नूतनव्यवस्थाम् उद्घोषितवान्। तदनुसृत्य यमभटा: अकारादिक्रमेण प्राणान् हरन्ति। अधुना “भकारक्रमः” भवति। पूर्वं भट्टिः, भारविः, भिक्षुः, भीमसेनः इति प्रमुखाः मृताः, संप्रत्यहं “भुक्तुण्डः” मम मरणानन्तरं ‘भूपतिः’ भवानेव खलु इति विचिन्त्य विलपामि इति अवदत्। तच्छृत्वा राजा स्वमरणवारणाय अमात्यं मोचयित्वा तस्य नैपुण्यं प्रशंसितवान्।

I. Meaning:

१. प्रियतमः	२. अमात्यः	३. स्खालित्यं
४. उच्चैः	५. उद्घोषितवान्	६. क्रमः

II. Opposite:

१. संमिलिताः	२. उच्चैः	३. आपदं	४. मृताः	५. मोचयित्वा

III. Split:

१. समानयन् । २. भवदर्थमेव ३. मदर्थ
४. इत्यकथयत् ५. भवानेव

IV. Fill up:

१. नरः नरौ _____ ।
२. _____ शुक्रौ _____ ।
३. शिक्षकः _____ शिक्षकाः ।
४. मुखम् मुखे _____ ।
५. पात्रम् _____ पात्राणि ।
६. नासिका _____ नासिकाः ।

V. Answer the following:

१. सोमदत्तो नाम राजा कं देशम् अपालयत् ? २. तस्य प्रियतमः अमात्यः कः ?
३. राजा भुक्तुण्डाय कं दण्डं अयच्छत् ? ५. अमात्यः किं कर्तुमारभत ?
६. यमस्य नूतनव्यवस्था का ? ७. राजा किमर्थं अमात्यम् अमुञ्चत् ?
४. राजभटाः शूलारोपणदिने अमात्यम् कुत्र समानयन् ?

अमात्य भुक्तुण्डस्य कथां स्वभाषया लिखत ।

अष्टादशः पाठः 18

श्रीरामगुणवर्णनम्

१. इक्ष्वाकुवंशप्रभवो रामो नाम जनैः श्रुतः ।
नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान् धृतिमान् वशी ॥
२. बुद्धिमान् नीतिमान् वाग्मी श्रीमाब्शत्रुनिर्बहृणः ।
विपुलांसो महाबाहुः कम्बुग्रीवो महाहनुः ॥
३. महोरस्को महेष्वासो गुढजत्रुरिन्दमः ।
आजानुबाहुः सुशिराः सुललाटः सुविक्रमः ॥
४. समः समविभक्ताङ्गः स्निग्धवर्णः प्रतापवान् ।
पीनवक्षा विशालाक्षो लक्ष्मीवाब्शुभलक्षणः ॥
५. धर्मज्ञः सत्यसन्धश्च प्रजानां च हिते रतः ।
यशस्वी ज्ञानसंपन्न शुचिर्वश्यः समाधिमान् ॥
६. प्रजापति समः श्रीमान् धाता रिपुनिषूदनः ।
रक्षिता जीवलोकस्य धर्मस्य परिरक्षिता ॥
७. रक्षिता स्वस्य धर्मस्य स्वजनस्य च रक्षिता ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धनुर्वेदे च निष्ठितः ॥
८. सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञः स्मृतिमान् प्रतिभानवान् ।
सर्वलोकप्रियः साधुरधीनात्मा विचक्षणः ॥

स्वभाषया अनुवादं कुरुत

नवदशः पाठः 19

सर्वनामशब्दाः

मकारान्तः पुंलिङ्गः “इदम्” शब्दः

प्र.	अयम्	इमौ	इमे
द्वि.	इमम् - एनम्	इमौ - एनौ	इमान् - एनान्
तृ.	अनेन - एनेन	आभ्यां	एभिः
च.	अस्मै	आभ्यां	एभ्यः
प.	अस्मात्	आभ्यां	एभ्यः
ष.	अस्य	अनयोः - एनयोः	एषाम्
स.	अस्मिन्	अनयोः - एनयोः	एषु

मकारान्तः स्त्रीलिङ्गः “इदम्” शब्दः

प्र.	इयम्	इमे	इमाः
द्वि.	इमाम् - एनाम्	इमे - एने	इमाः - एण्
तृ.	अनया - एनया	आभ्यां	आभिः
च.	अस्यै	आभ्यां	आभ्यः
प.	अस्याः	आभ्यां	आभ्यः

ष. अस्याः अनयोः-एनयोः आसाम्

स. अस्याम् अनयोः- एनयोः आसु

मकारान्तः नपुंसकलिङ्गः “ इदम् ” शब्दः

प्र. इदम् इमे इमानि

द्वि. इदम् - एनत् इमे - एने इमानि - एनानि

शेषं पुंवत् ॥

शब्दः

दकारान्तः अस्मद् शब्दः (त्रिषुलिङ्गेषु समानरूपः)

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	- अहं	आवां	वयम्
द्वितीया	- मां - मा	आवां - नौ	अस्मान् - नः
तृतीया	- मया	आवाभ्यां	अस्माभिः
चतुर्थी	- मह्यं - मे	आवाभ्यां - नौ	अस्मभ्यं - नः
पञ्चमी	- मत्	आवाभ्यां	अस्मत्
षष्ठी	- मम - मे	आवयोः नौ	अस्माकं - नः
सप्तमी	- मयि	आवयोः	अस्मासु

दकारान्तः युष्मद् शब्दः (त्रिषुलिङ्गेषु समानरूपः)

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	- त्वम्	युवां	यूयम्
द्वितीया	- त्वां - त्वा	युवां - वां	युष्मान् - वः
तृतीया	- त्वया	युवाभ्यां	युष्माभिः
चतुर्थी	- तुभ्यं - ते	युवाभ्यां - वां	युष्मभ्यं - वः
पञ्चमी	- त्वत्	युवाभ्यां	युष्मत्
षष्ठी	- तव - ते	युवयोः - वां	युष्माकं - वः
सप्तमी	- त्वयि	युवयोः	युष्मासु

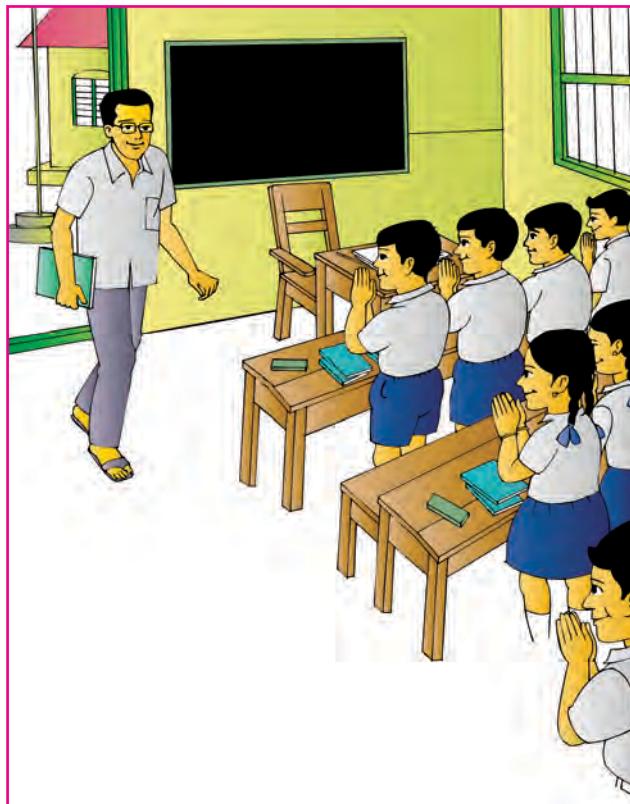
विंशः पाठः 20

परिवारः

अध्यापकः कक्ष्यायां प्रविशति । छात्राः उत्तिष्ठन्ति ।

सर्वे छात्राः - गुरुभ्यो नमः ।

अध्यापकः - नमस्ते । तूष्णीं उपविशन्तु । सर्वे उपविशन्ति ।

अध्यापकः - अद्य अहं परिवारः इति विषयम् अधिकृत्य वक्तुं इच्छामि । हे गोपाल ! त्वं उत्तिष्ठ ।

तव परिवारे के के सन्ति ?

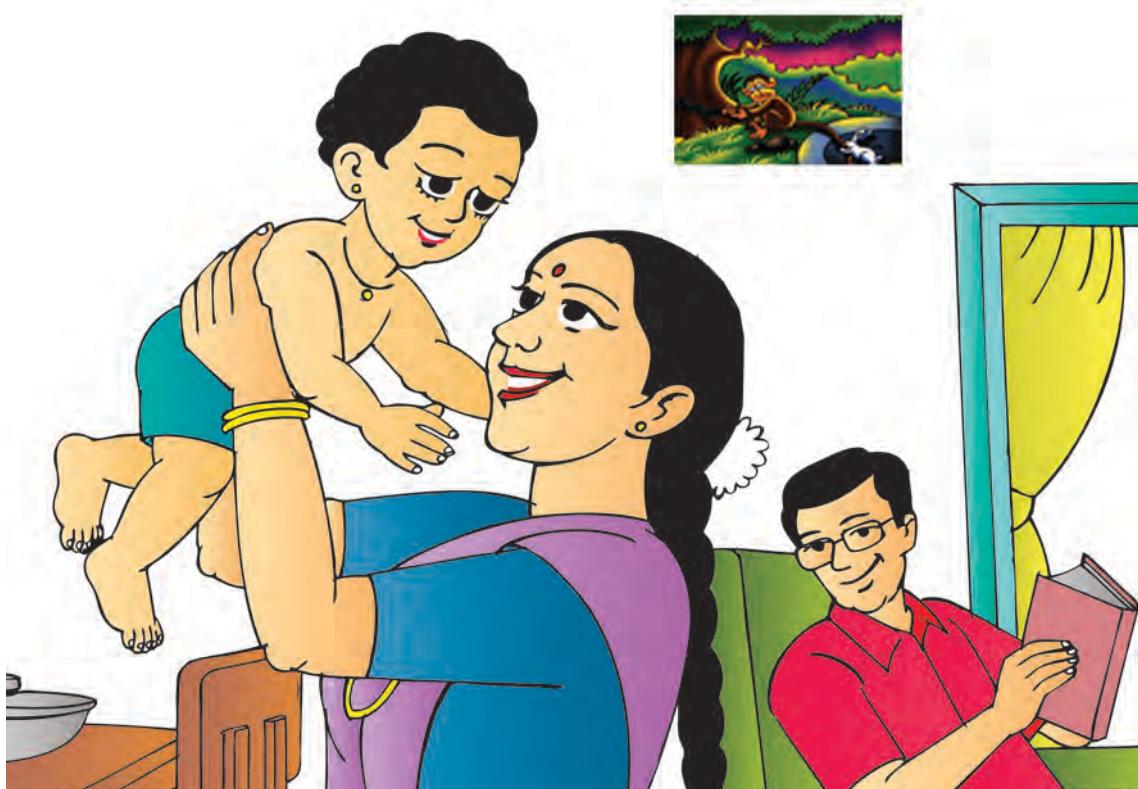
गोपालः - गुरो मम परिवारे मम माता, पिता अहं च भवामः ।

अध्यापकः - अस्तु, उपविश । राधे, उत्तिष्ठ वत्से ! तव परिवारे के के वसन्ति ?

राधा - आचार्य , मम परिवारःविशालः अस्ति । मम परिवारे माता, पिता, पितृव्यः,

मातुलः, मातुलानी, पितृष्वसा, मातृष्वसा, पितामहः, पितामही
मातामहः, मातामही, मम ज्येष्ठभ्राता च भवन्ति ।

अध्यापकः - सत्यं, तव परिवारः विशालः अस्ति । तव पिता किं करोति ?

राधा - मम पिता दारुविक्रयणं करोति । पितृव्यः, मातुलः च तस्य साहाय्यं कुरुतः ।

अध्यापकः - उपविश, राधे ! सुशील उत्तिष्ठ, तव गृहे के के वसन्ति ?

सुशीलः - अध्यापक, अहं मम मातामहस्य गृहे वसामि । मम ज्येष्ठा भगिनी अपि तत्रैव वसति
सा अस्मिन् विद्यालये एव नवम्यां कक्ष्यायां पठति ।

अध्यापकः - अस्तु, सुशील उपविशतु । छात्राः, अवगच्छन्तु, परिवारेण सह कदाऽपि
कलहः न कर्तव्यः ।

सर्वे - अस्तु गुरो ! तथैव कुर्मः ।

I. Meaning:

१. पिता २. माता ३. अध्यापकः

II. Opposite:

१. उत्तिष्ठ २. गच्छ ३. कर्तव्यम्

III. Match:

१. वयं परिवारेण सह	-	पाठयति
२. अध्यापकःपाठम्	-	करोति
३. पिता दारुविक्रयणम्	-	उपविशन्तु
४. छात्राः, तूष्णीं	-	नमः
५. श्रीगुरुभ्यः	-	वसामः

IV. Answer the following:

१. तव परिवारे के के वसन्ति ?
२. तव पिता किं कर्म करोति ?
३. तव विद्यालये कति कक्ष्याः सन्ति ?

एकविंशः पाठः 21

भगीरथवरप्रदानम्

१. भगीरथस्तु राजर्षिः धार्मिको रघुनन्दन ।

अनपत्यो महातेजाः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥

२. मन्त्रिष्वाधाय तद्राज्यं गंगावतरणे रतः ।

न तपो दीर्घमातिष्ठत् गोकर्णे रघुनन्दन ॥

३. तस्य वर्षसहस्राणि घोरे तपसि तिष्ठतः ।

सुप्रीतो भगवान् ब्रह्मा प्रजानां प्रभुरीश्वरः ॥

४. भगीरथ महाभाग प्रीतस्तेऽहं जनेश्वर ।

तपसा च सुतसेन वरं वरय सुव्रत ॥

५. यदि मे भगवान् प्रीतः यद्यस्ति तपसः फलम् ।

सगरस्यात्मजाः सर्वे मत्तः सलिलमाप्नुयुः ॥

६. गंगायाः सलिलक्षित्वा भस्मन्येषां महात्मनाम् ।

स्वर्गं गच्छेयुरत्यन्नं सर्वे ते प्रपितामहाः ॥

७. मनोरथो महानेष भगीरथ महारथ ।

एवं भवतु भद्रं ते इक्ष्वाकुकुलवर्धनः ॥

८. इयं हैमवती ज्येष्ठा गंगा हिमवतः सुता ।

तां वै धारयितुं राजन् शिवो देवः प्रसाद्यताम् ।

९. गंगायाः पतनं वीर पृथिवी न सहिष्यते ।

तस्या धारयितारं च नान्यं पश्यामि शूलिनः ॥

१०. तमेवमुक्त्वा राजानं गंगा चाभाष्य कृत् ।

जगाम त्रिदिवं देवैः सर्वैः सह मरुदण्डैः ॥

I. Meaning:

१. अमात्यः २. जावी ३. जलम् ४. पुत्री ५. भूमिः

II. Combine:

१. मन्त्रिषु आधाय २. तत् राज्यं ३. न अन्यम्
४. सगरस्य आत्मजाः ५. महान् एषः

III. Fill up:

१. भगीरथस्य _____ धार्मिको _____।
२. भगीरथ _____ प्रीतस्तेऽहं _____।
३. यदि मे _____ प्रीतः।
४. अनपत्यो _____ महातेजाः।
५. मन्त्रिष्वाधाय _____ रतः।

IV. Answer the following:

१. राजर्षिः कः ? २. किमर्थं मन्त्रिभ्यः राज्यं आधीतवान् ?
३. प्रजानां प्रभुः कः ? ४. भगीरथः कति वर्षाणि तपः अकरोत् ?
५. ब्रह्मा भगीरथं प्रति किमवदत् ? ६. भगीरथस्य विज्ञापनं किम् ?
७. कस्याः पतनं पृथिवी न सहिष्यते ? ८. को देवः प्रसाद्यताम् ?

श्लोकानुवादं स्वभाषया कुरुत